

Zámbó Péter rendőr ezredes,
kiemelt főtanácsadó, Országos Rendőr-főkapitányság

Epilógus – látszat és valóság¹

Gondolatok a rendészet elméletéről, gyakorlatáról, valamint a rend és szabadság összefüggéseiről, az állampolgári magatartásról

*„Egy stratégia két lehetséges legnagyobb hibája:
az idő előtti cselekvés, illetve a lehetőség elszalasztása.”*

(Paulo Coelho)

„A tudós számára a legrútabb igazság is szebb a legtetszetősebb hazugságnál”

(Selye János)

Különleges közszolgálat és tudományos konferencia, ma már elfogadott, sőt kívánatos színfoltja a rendészeti közéletnek. A hivatásos állomány szolgálati viszonya számos elemet tartalmaz, melyeket tételesen tartalmaznak a jogszabályok. Közismert, hogy a parancsuralmi szervezetekben a legnagyobb a szabályozási törekvés és formailag a legkisebb a beosztott önállósága, önmegvalósítási lehetősége. Ezért is kiemelten fontos, hogy azonosulni tudjunk szervezetünkkel, és biztosított legyen lelki egyensúlyunk. A változó világban nagy szerepe van az emlékezésnek, a szakmai kultúrának, a példaképeknek. Mindannyiunk által megtapasztalt, hogy egy szakma ismeretanyaga és annak változása megtanulható, módszertana megismerhető, begyakorolható viszonylag rövid idő alatt, de egy hivatás melletti elkötelezettség, a szervezeti kultúra értékeinek ápolása, azzal történő azonosulás, érzelmi, lelki életünk, szemléletünk változásai hosszabb időt igényelnek, sőt túlzás nélkül állítható, hogy esetenként nemzedékeken átívelő folyamat.

A Szent László szellemiségének jegyében szervezett konferenciáknak számos erénye között meghatározó törekvése, hogy a meghirdetett téma aktuális legyen, adjon lehetőséget a közéletet, a szakmai szervezetek vezetőit foglalkoztató ellentmondások feloldását segítő, tudományos értékeket tartalmazó lehetséges megoldások –előnyök és hátrányok- megismertetésére. A válogatás eredményeként elmondhatjuk, hogy alkalmazkodva a változásokhoz befolyásolni is tudtuk azokat, hozzájárultunk a rendészet /rendvédelem/ tudományos értékeinek megismertetéséhez, és a mindennapok rendészeti gyakorlatának fejlesztéséhez.

¹ Az alább közölt írás az eredetileg a Tanulmányok a „Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság” című tudományos konferenciáról, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI. Pécs, 2010. 361-366. oldalakon azonos címen publikált tanulmány átdolgozott változata.

A Pécsi Határőr Tudományos Közlemények köteteiben a rendészet /rendvédelem/ problémáit és erényeit a tudomány követelményeinek megfelelő színvonalon, de az átlagember számára is érthető nyelven népszerűsítettük. Meggyőződéssel hirdetjük, hogy a tudományos eredmények mára az élet minden területén nélkülözhetetlenek, és a minél gyorsabb gyakorlati alkalmazás elengedhetetlen a biztonság, és hatékonyság fenntartásához.

Elvárások és csalódások

Az egyes tudományterületekhez tartozó tudományágak² kutatói látványos és valóságos eredményeket produkálnak, amelyek eredményeként joggal várnánk el az emberi lét minőségének folyamatos fejlődését, a társadalmi különbségek csökkenését, a közösségi lét, a közjó és az igazságosság kiteljesedését.

Az elvárásainkat /vágyainkat/ a valóság nem minden esetben igazolja vissza, sőt ellentétes eredményeket állapított meg a TÁRKI kutatása³: *„Fő problémának az emberekkel és intézményekkel szembeni (köz)bizalom igen alacsony szintjét látja, ami a baráti és a civil társadalmi kapcsolatok meggyengülésével párosul. Elbizonytalanodtak a társadalmi normák is: miközben magunk számára magas erkölcsi mércét szabunk, ezt másokról nem feltételezzük, ugyanakkor bocsánatos bűnnek tartjuk a korrupciót. A közbűnök miatti borúlátásunkat csak az igazságtalanságérzetünk múlja fölül: túlzottnak tartjuk a társadalmi egyenlőtlenségeket, ugyanakkor meg vagyunk győződve róla, hogy a gazdaság szereplői együttműködve, kölcsönös előnyök alapján nem, kizárólag egymás rovására gazdagodhatnak meg. Meglepő eredmény, hogy úgy véljük, iskolázottságunk nincs befolyással sorsunk jobbra fordulására. Mindez az erős állam iránti igénnyel és az egyéni felelősségvállalás hiányával párosul”*. A kutatás eredményei szerint ellentmondásos a magyarok normakövetése is, és nemcsak az intézményekkel, vagy a hatalom képviselőivel szemben bizalmatlanok, hanem egymással szemben is.

„Sok minden történt, ami nagyszerű és sok minden nem történt meg, ami megtörténhetett volna, és ezért sokkal rosszabb helyzetben vagyunk, mint lehetnénk”⁴ – értékelte a rendszerváltás két évtizedét Hankiss Elemér, és a történekekért mindannyiunk felelősségét valamint az élet minden pontján való változtatás szükségességét hangsúlyozta.

² 169/2000. (IX. 29.) Korm. rendelet

³ Tóth István György: „Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom értékszerkezetében” címmel közzé tett elemző TÁRKI tanulmány ismertetése. MTA konferencia 2009. 10. 28.

⁴ MTA Politikai Tudományok Intézete: „A rendszerváltás két évtizede” címmel rendezett konferencia (2010. 09. 10.) Alkotmány és jogállam szekció

Rendtelenség a rendészetben (rendvédelemben)

Az állammal, különösen annak rendfenntartó funkcióit érvényesítő szervezeteivel szemben általában is, de válsághelyzetekben fokozottan szigorú követelményeket támasztanak az állampolgárok. Az igazságosság letéteményeseként, erőforrásként, a társadalmi együttélés szabályrendszerének érvényesítőjeként kellene fenntartani, erősíteni a közbizalmat. A rendészeti/rendvédelmi szervezetek nem tudták kivonni magukat a társadalmi-, környezeti hatások alól és jelentős feszültségek, ellentmondások halmozódtak fel a szervezetek struktúrájában, feladatrendszerében, valamint a humán erőforrás biztosításában.

Az elmúlt két évtizedben számtalanszor felmerült a változtatás igénye a rendészetrel /rendvédelemmel/ kapcsolatban is. Az igények legtöbbször önmagukban is ellentmondásosak voltak, és a döntéseket – vagy azok elmaradását – a hatalom szubjektív elemei határozták meg.

A parancsuralmi szervezetek minden időben különleges közszolgálat teljesítését igényelték és igénylik, mert a szolgálatot vállalóknak le kell mondani bizonyos állampolgári jogokról, sőt feladataikat az életük kockáztatásával is teljesíteni kell. A hívatásos szolgálatot ellátók ellentételezéseként, joggal számítanak a társadalom anyagi és erkölcsi megbecsülésére, valamint az egyértelmű, időálló szakmai szabályozásra, kiszámítható karrier rendszerre.

Már több mint kettőezer éve ismert Szun Ce⁵ szakmai önállóságra, befolyásolástól mentes intézkedési jogosultságra vonatkozó követelménye: *„Miután öfelségétől átvettem a megbízatásomat, hogy erőinek főparancsnoka legyek, vannak öfelségének olyan parancsai, amelyeket ebben a minőségemben nem fogadhatok el.”*

A demokratikus köntösbe öltöztetett „öfelségék”, a kinevezési jogokat gyakorlók sajnos nem minden esetben biztosították a szakmai követelmények prioritását és számtalan hiányosság mutatkozott a feltételek biztosításában is: *„A rendszerváltást követően a közbiztonság gyors és jelentős hanyatlása a lakosságot váratlanul érte. A politikusok nem tudták megértetni az emberekkel, hogy a több szabadság együtt jár a diktatúrákban megszokott magas színvonalú közbiztonság romlásával. Idő kellett ahhoz is, amíg a bűnüldöző szervek – amelyek korábban a kommunista kormányok stabilizálásában játszottak döntő szerepet – feltalálták magukat az új helyzetben szükséges szerepvállalásra. Szervezeteik, működésük átalakulását nem segítette, hogy ellenzéki (sőt előfordult, hogy kormánypárti) politikusok az átmeneti helyzetet kihasználva, e szervezetek munkáját lebecsülve, korrektségét*

⁵ A legkiválóbb ókori kínai hadtudományi mű a *Szun-ce* (vagy *Ping-fa*, A hadviselés törvényei) című könyv. Szerzőjének állítása szerint ezt a művet Szun Wu, egy legendás régi hadvezér írta (i.e.514-496) Forrás: <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/hadtud/szuncema/szuncema.htm>

*megkérdőjelezve igyekeztek maguk számára politikai tőkét kovácsolni, különösen a parlamenti és a helyhatósági választásokat megelőző kampányokban.*⁶

Általánosan ismert, sokat hangoztatott tézis, hogy a problémák legeredményesebb megoldásának útja – bármilyen keserű is – mindig az igazság torzításmentes feltárásával és a tényekkel való józan, következetes szembenézéssel kezdődik. A rendvédelem – a rendőrség - struktúrája és szabályrendszere lehetővé tette, hogy elodázza, torzítsa a problémák teljes körű feltárását, és látszatmegoldásokkal reagáljon a felszínre került szervezeti, személyzeti és működési anomáliákra. Szinte példanélküli az a fluktuáció, ami az elmúlt évtizedet jellemezte a rendőrség irányítását és vezetését biztosító státusokon, különösen, ha figyelembe vesszük a megelőző két ciklus politikai hatalmi változatlanóságát. A vezetői váltások részben szakmai irányváltást, hangsúly eltolódásokat is jelentettek, amelyek összegzett hatása a végrehajtói állományt elbizonytalanította, közömbössé tette és hozzájárult az idősebb korosztály nagyarányú kiáramlásához. A tudományos gondolkodás szükségességét, látszólagos, formai támogatását a szakmai vezetők rendszeresen hangoztatták, de érdemben nem igényelték, illetve a döntések meghozatala során nem vették figyelembe a kutatók javaslatait. Gondoljunk csak a „Rendészeti Stratégia” ez idáig el nem fogadott változataira, vagy a nagy nyilvánosság előtt – napilapokban - megjelent tanulmányok (vitairatok) megválaszolatlanosságára.⁷

Civil értékelések, vélemények (állampolgárok, civil szervezetek, önkormányzati vezetők nyilatkozatai):

„Félelem, bizalomvesztés, elkeseredettség, gyűlölködés, vádaskodások, erőszak, tragédiák, reménytelenség, kilátástalanság, elvándorlási szándék, védtelenség, az állam és önkormányzatok működésképtelensége és haszontalansága, polgárháború előtti állapotok” szavakkal és hasonló kifejezésekkel jellemezték helyzetüket, érzéseiket a polgármesterek, polgárőr és kisebbséghez tartozó vezetők, polgárőrök a 2008-2009-ben megtartott konzultációkon, fórumokon.

A gazdasági, erkölcsi válságra és a folyamatosan erősödő társadalmi feszültségek hatásaira a fokozott rendőri és polgárőri szolgálatok nem jelenthettek megoldást, csak fékezni tudták a negatív hatások kiterjedését. Az intézkedések eredményeként összességében ugyan javult a bűnügyi statisztika, de a mutatók ellenére a kistélepüléseken, községekben élők biztonságérzete romlott.

A kisebb súlyú vagy elleni bűncselekmények, a nagy számban előforduló tulajdon elleni szabálysértések, az együttélés szabályainak durva megsértése, a deviancia terjedése, az etnikai konfliktusok, az esetenkénti törvénytelen védekezések súlyos veszélyt jelentettek a települések és az ott élők biztonságára. A

⁶ Irk Ferenc: A közbiztonság kihívásai Európa új demokráciáiban. Például Magyarország. A szöveg a XXI. Baltic Criminological Seminar-ra készült. Tallin. Észtország, 2008. június 19-22. Forrás: www.okri.hu

⁷ Finszter Géza - Korinek László: Rekvium egy rendőrségért /Népszabadság, 2009. február 28.

negatív érzelmeket, a rossz közérzetet - a valódi okok elhallgatása, eltorzítása mellett - sokszor erősítették hatásvadász médiatudósítások, és figyelem felkeltés vagy elterelés céljából felelőtlen civil szervezetek képviselői is.

A sérelmet elszenvedett állampolgárok nem tartották megfelelőnek a jogi szabályozás szankcióit, és erősen kifogásolták az alkalmazás gyakorlatát, annak gyorsaságát, következetességét, hatékonyságát, szakszerűségét.

Több esetben negatívan értékelték a rendőrök, a rendőrség teljesítő képességét, beleértve a működési feltételrendszer jogi-, anyagi- és humán területeit. Esetenként éles kritikákat fogalmaztak meg a rendőrök szolgálatellátásával kapcsolatban. Megítélésük szerint jelentős rendőri erőt kötött le a tömegrendezvények biztosítása és néhány súlyos bűncselekmény felderítése. Hiányolták az érdemi kapcsolattartást, megkérdőjelezték a felderítési szándékot, sőt hivatali visszaélések gyanúját is megfogalmazták. („Az erdő, mező le van tarolva, a rendőrök többször is járnak ellenőrizni, de csak a közlekedést ellenőrzik... Sajnos a polgárőrök bejelentéseit a rendőrök nem veszik komolyan. A jogszabályok rosszak, a bírói ítéletek rosszak, és eredménytelenek”...) ⁸ („...a rendőrséget nem érdeklik a bejelentések. Kérem, sőt követelem a polgárőrség és rendőrség nagyobb hatalmát. A kisrendőrök lejattolnak a bűnözőkkel.”) ⁹

A rendőri jelenlét hiányát okolták a tulajdon (erdő, mező, kerti növények, háziállatok..) elleni szabálysértések növekvő száma miatt, és az eseti anyagi érték sokszorosa az erkölcsi (lelki) kár. („a lakosok azokat a szőlőket, amiket korábban megműveltek, mindet elhagyták mondván, ők nem hajlandók másoknak termelni, mert a termést mindig ellopták, még a gyümölcsfákat is kivágták és elvitték”) ¹⁰

Súlyos probléma, hogy a bűnmegelőzésben nem érvényesült – a jogsértések elleni fellépés elengedhetetlen feltétele – a társadalmi összefogás. A bűnmegelőzés nemzeti stratégiája ¹¹ a gyakorlatban nem volt hatékony, a kistelepülések gondjaival, az etnikai ellentétekkel nem, vagy csak alig foglalkozik. A hatáskörrel rendelkező szervezetek és a civilek együttműködése nem volt folyamatos és gyakran öncélú, az erő-, eszközösszpontosítás helyett megosztóvá vált (városőrség, településőrök, gyökértelen civilszervezetek). Az országos és területi Bűnmegelőzési Bizottságok tevékenysége kifulladásig, formálissá vált, a végrehajtás szintjén gyakorlatilag nem működött.

Az életminőség javulása helyett bekövetkezett visszaesés, a gazdaság válságának hatásai összegződtek a jogsértő, provokatív, esetenként agresszív magatartást tanúsító cigány kisebbség tagjaival szembeni ellenérzésekben. A tapasztalatok azt mutatják, hogy vannak emberek (romák és nem romák) akik szíjtják a leszakadt térségekben a magyar és cigány, de nem ritkán a cigány és cigány közötti

⁸ Sajókazai hozzászóló

⁹ Ceglédi hozzászóló, (polgárőr és cigányvajda)

¹⁰ Sajóbáonyi hozzászóló

¹¹ 115/2003. (X. 28.) OGY határozat mellékleteként az Országgyűlés ellenszavazat nélkül fogadta el

ellentéteket és gerjesztik az önbíráskodást, zavargásokat keltenek, szervezik (kikényszerítik) a bűnözői életmódot. *(Az országos cigányvajda azt állította, hogy csaknem tízezer cigány volt indulóban Sajóbáony felé több megyéből, hogy megvédjék véreiket.)*¹²

A beilleszkedésre, „normális” életre törekvő cigányokkal szemben is ellenségesek, kirekesztők. *(„Azt hittük a cigányok is beépülnek a polgárőrség soraiba, ez nem így igaz. Besűgő volt köztük, a cigányokat tájékoztatta mindenféle tevékenységünkről.”)*¹³

A konzultációk fenti összegzése, és a kiemelt idézetek alapján állítható, hogy a közbiztonság, az emberek biztonságérzetének javításához elengedhetetlen a mindennapok valóságával történő őszinte szembenézés és az összefüggések, hálózati hatások nagyon pontos feltárása és a szükséges (célszerű), illetve a lehetséges intézkedések határozott, következetes végrehajtása.

Cselekvési lehetőségek, intézkedések, programok

A 2010. évben a képviselői választások eredményei nem csak a fenti helyzetértékelés elemeit igazolták, de kifejezték a változtatási, megújulási igény átfogó mértékét és a társadalmi együttműködés szükségességét, valamint irányait.

Az új Kormány programjában válaszokat hirdetett a felvetett problémákra, és határozott szándékot a közösségi érdekek érvényesítésére. Kiemelt prioritásként szerepel a „rend” biztosításának erősítése: *„Ahhoz, hogy biztonságban érezzük magunkat, és el tudjuk érni céljainkat, rendre is szükség van. A rend csak annak nem érték, akinek nem tisztességesek a szándékai, zavarosban szeret halászni vagy az ököljog híve”.*¹⁴

Természetesen egy jó program összeállítása még nem azonos a problémák megoldásával, de elengedhetetlenül szükséges ahhoz. A politikai /pártpolitikai/ tevékenységet nem folytató, különleges közszolgálatot állító rendvédelmi szervek állományának is iránymutatást ad a program „Itt az idő, hogy újra rend legyen az országban” című, 2. fejezete, amelyben a Kormány deklarálja, hogy *„kiemelt feladatként kezeli a rend helyreállítását, az állampolgárok biztonságérzetének javítását”*, és meghatározza a megvalósítás fő feladatait.

A fő feladatok:¹⁵

- elszámoltatás
- törvény előtti egyenlőség
- erős, tiszteletre méltó törvények
- az állam kizárólagos joga és lehetősége a rend helyreállítására

¹² Magyar Nemzet 2010. 01. 09-i szám 5. o.

¹³ Bag-i hozzászóló

¹⁴ A Nemzeti Együttműködés Programja 2010. máj. 22. www.parlament.hu/irom39/00047.pdf

¹⁵ A Nemzeti Együttműködés Programja 2010. máj. 22. www.parlament.hu/irom39/00047.pdf

- erős, szolgáló és nem uralkodó rendőrség
- több rendőr, több fizetéssel és eszközzel
- állandó, erős rendőri jelenlét minden magyar településen
- a védelem joga mindenkinek
- a törvény az áldozatokat védje, ne az elkövetőket
- gyors bírósági eljárások

Úgy gondolom, hogy a célkitűzések szintjén egyetértés mutatkozik a rendvédelemmel /rendészettel/ foglalkozó tudományos kutatók és a rendvédelmi szervezetek állománya között. A megvalósítás során azonban várható nézetkülönbségek kialakulása, fogalmi, értelmezési eltérésekből adódó vita, türelmetlenség és estenként sikertelenség is. A veszteségek mértékét azzal tudja az egyén és a közösség befolyásolni, hogy milyen mértékben, és milyen hatékonysággal él az új kormány együttműködési ajánlatával a közös nemzeti ügyeink megoldásában.¹⁶

Ajánlás

Amikor napjainkban azt keressük, mit üzen számunkra Szent László király, annak tudatában kell tennünk, hogy a hatalom és annak gyakorlója az állam a közjóért és igazságosságért alakult ki. A világ nagy változásai ráirányították figyelmünket a gondolkodási és cselekvési rendszerekre. A nemzetközi konferencia sorozatunk rendezvényein azon kihívásokat keressük, amelyek jelentős befolyást gyakorolnak a rendvédelemre ill. a rendészetre. Tesszük ezt Szent László király szellemiségének tisztelegve, a régi gondolkodási rendszerek eredményeinek megőrzése mellett lehetőséget biztosítva az újnak, a fejlődésnek. A jövőbe vetett bizalommal ápoljuk szent királyunk emlékét és tanításait, törvényeit ismerve, igyekeztünk munkásságának legfontosabb üzenetét a kor körülményeinek megfelelően alkalmazni.

A változások állandó részesei mi magunk, az ember vagyunk. Részesei vagyunk a természet nagy áramlásainak, mint termelő és fogyasztó, mint alkalmazkodó és átalakító. Az emberi tudás határtalanul fejlődik, sok területen átléptük a földi korlátokat, de növekedett az önpusztítás lehetősége és veszélye is. Az egyes ember és a közösség, a társadalom felelőssége a régi és az új között helyes arányt tartani, amely az emberi életet teljessé és széppé teheti.

Szent László szellemiségének tisztelete, a hagyományápolás mellett, konferencia sorozatunkkal továbbra is alkalmat kívánunk teremteni a rendvédelmi /rendészeti/ tudományos gondolkodás kiteljesítéséhez, a tudományos közösség felelősségével:

¹⁶ „Az új kormány együttműködést ajánl a társadalom minden tagjának, a civil és érdekvédelmi szervezeteknek, a gazdaság szereplőinek közös nemzeti ügyeink megoldásában.” A Nemzeti Együttműködés Programja 2010. máj. 22. Forrás: www.parlament.hu/irom39/00047.pdf

„A tudományos közösség felelőssége, hogy az emberiség legsürgetőbb kérdéseire adjon választ. Ez a legtöbb hétköznapi ember elvárása a tudóstársadalommal szemben. Azt viszont a politikusoktól követelnék, hogy kikérjék a tudósok véleményét a társadalom kulcsfontosságú kérdéseiben. A politika természeténél fogva nagyon leegyszerűsített válaszokat keres a problémákra. Éppen ezért kell bevonni a politikai folyamatokba a tudomány eredményeit, mert a tudósok vállalkoznak az alapos, összetettebb válaszkeresésre. A tudósoknak a kötelességük, hogy a valós társadalmi problémákhoz kapcsolódó kérdések kutatását helyezték középpontba.”¹⁷

¹⁷ Walter Erdelen, az UNESCO természettudományért felelős igazgatóhelyettese; WSF 2009. 11. 06-i szekcióülés